

A nyelvészet mint természettudomány

É. Kiss Katalin

MTA Nyelvtudományi Intézet

2006. március

1. Bevezetés

A XX. század második felében mélyreható fordulat ment végbe a nyelvtudomány magvát képező grammatikai kutatásokban, melynek eredményképpen a nyelvtudomány e központi területe a filológia egyik ágából természettudománnyá vált. Megváltozott mind a kutatás tárgya, mind a kutatás módszertana.

Előadásomban a grammatikakutatásban végbement fordulatot szeretném bemutatni. Először a nyelvtani kutatások tárgyának megváltozásáról szólok, majd a kutatások természettudományos módszereit illusztrálom példákkal.

2. A nyelvtani kutatások tárgyának megváltozása

A hagyományos nyelvészet tárgya a nyelv mint szellemi és társadalmi létező, egy nép tagjainak közös birtoka. Bár Saussure, a strukturalizmus előfutára a nyelvnek már két létezési módját különböztette meg: a társadalmi intézményként, absztrakt létezőként funkcionáló nyelvet és az egyéni, anyagi természetű, időben és térben lokalizálható beszédet, a nyelvet tartotta a „tulajdonképpen nyelvtudomány” tárgyának (Saussure 1916/1967).

A generatív nyelvelmélet is megkülönbözteti a nyelvi képességet, az ún. anyanyelvi kompetenciát annak konkrét megnyilvánulásától, a performanciától, és a generatív nyelvészet is az anyanyelvi kompetenciát tekinti tárgyának; azonban számára az anyanyelvi kompetencia maga is anyagi, biológiai – genetikai és neurofiziológiai – létező! A generatív nyelvészet tárgya **az egyén grammatikája**. A generatív nyelvészet ezt a kezdetektől, a XX. század közepétől genetikailag meghatározott biológiai entitásnak tételezte, olyan „mentális szerv”-nek (mental organ), mely – szerveink nagy részéhez hasonlóan – teljes fejlettségét a serdülőkorra éri el.

Eleinte csak közvetett bizonyítékok utaltak a nyelv genetikai meghatározottságára és biológiai természetére. Ma már a nyelvi képességekért felelős géneket is sikerült részben azonosítani; például sikerült kimutatni egy öröklődő nyelvi zavarért felelős hibás gént. E nyelvi zavar abban áll, hogy az érintettek képtelenek a szótövek és a toldalékok kombinálásával szavakat alkotni, tehát például képtelenek az *alma-almák, körte-körték* párban található *-k* többesjellel a *datolya* szóból *datolyák*-at képezni. Önálló szóként meg tudják tanulni az *almák*-at is, de produktívan, új szavakkal nem tudják a *-k* jelet használni. Egy háromgenerációs, 30 tagú család 16 tagjában figyelték meg e jelenséget, és mindegyikükben kimutatták ugyanazt a hibás gént is (I. Gopnik és Crago 1991).

Másrészt rohamléptekkel folyik a nyelvtani műveleteknek megfelelő agyi, neurofiziológiai folyamatok feltérképezése és elemzése (l. például Gazzaniga 2000).

2. A nyelvi törvényszerűségek egyetemességének és kötelező jellegének felismerése

A társadalomtudományi vizsgálatok tipikus módszere az indukció: az adatok összegyűjtése, rendszerezése, általánosítása. Nem is lehet ez másként olyan területeken, ahol csak statisztikai törvényszerűségek érvényesülését várjuk.

Ahhoz, hogy érdemes legyen a deduktív, természettudományos megközelítéssel próbálkoznunk, szükség van arra a meggyőződésre, hogy a vizsgálni kívánt jelenség zárt rendszert alkot, szigorú törvényeknek engedelmeskedik; nincsenek benne ad hoc, megmagyarázhatatlan kivételek; a jelenség konkrét megvalósulásai mind levezethetők a megismert törvényekből. Ha a grammatika egy genetikailag determinált biológiai rendszer megnyilvánulása, joggal feltételezhetjük, hogy a grammatikát is az anyagi világban

megismert szigorú, kivételt nem ismerő törvények szabályozzák. E feltételezést teljes mértékben alátámasztották az elmúlt fél évszázad kutatásai. Bebizonyosult, hogy minden emberi nyelv a grammatikai elemek ugyanazon halmazából építkezik ugyanazon műveletekkel (ha némileg eltérő részhalmazt is használ fel belőlük, s némileg eltérő módon is kombinálja őket), s és minden emberi nyelv ugyanazon megszorításoktól korlátozott szerkezeteket hoz létre. Az élettelen anyagi világ és az élővilág törvényeihez hasonlóan az emberi nyelvek törvényszerűségei is egyetemesek; minden emberi nyelvre kiterjednek, és nincs alóluk kivétel. Esetlegességeket, egyedi sajátságokat csak a szavak körében, a szótárban találunk.

Azokkal a jelenségekkel kapcsolatban, melyek szabályozatlannak tűnnek egy-egy nyelvben, egyre-másra kiderül, hogy egy olyan szabályozott részrendszer megnyilvánulásai, melyet korábban nem – vagy nem jól – ismertünk fel.

Korábban úgy látszott például, hogy azokban a szerkezetekben, melyekben személyraggal jelenik meg a főnévi igenév, a személyrag kitétele (azaz, az igenévnek az igenév alanyával való egyeztetése) nem kötelező:

- (1)a. Fontos volna **a fiúknak** megjelenniük az ünnepélyen.
b. Fontos volna **a fiúknak** megjelenni az ünnepélyen.

Egy szigorúan szabályozott rendszerben nem várnánk efféle opcionalitást (ahogyan a fizikai világban sincs ilyen; például egy test vagy úszik a vizen, vagy elsüllyed; ugyanazon testről ugyanazon vízben, ugyanazon feltételek esetén nem állítható, hogy hol úszik, hol elsüllyed). Más esetekben a nyelvre sem jellemző, hogy hol egyeztetünk, hol nem, így pl. **A fiúk megjelentek az ünnepélyen** mondatnak nincs olyan változata, hogy **A fiúk megjelent az ünnepélyen**.

Alapos vizsgálatok után (l. például Dalmi (1994), Tóth (2000), É. Kiss (2001)) kiderült, hogy a főnévi igenév személyragozása sem esetleges. A magyarázat megértéséhez tudnunk kell, hogy az igeneves kifejezések olyan alárendelt mondatként viselkednek, melyben az alany rejtve marad. Bár az igenevek PRO-nak nevezett rejtett alanya nem hangzik, jelenléte számos teszttel mégis kimutatható. E rejtett PRO alany nem egy adott személyre vagy tárgyra vonatkozik, hanem a fő állítmány valamely bővítményére (többnyire alanyára); ugyanarra a személyre vagy tárgyra értjük, amelyre ez a főmondati bővítmény utal. A PRO alanyának nincs saját száma, személye, ezért nem vált ki egyeztetést az igenéven. Az alábbi mondatban például a *hazamenni* PRO alanya a *szeretnének* alanyára utal vissza:

- (2) **A fiúk_i szeretnének [PRO_i hazamenni]**
(= **A fiúk szeretnének [a fiúk hazamenni]**)

Ha a főmondati állítmány olyan ún. személytelen állítmány, melynek nincs bővítménye az igeneves kifejezésen kívül, akkor a főnévi igeneves kifejezésben nem teljesül a PRO alany használatának feltétele, hiszen nincs olyan főmondati előzmény, melyre a PRO visszautalhatna. Ilyenkor az igenevet önálló, hangzó alannal kell ellátni – pl.

- (3) (Nézd, alig vonszolják magukat!) **A fiúknak** fáradtnak kell lenniük.

Ebben az alárendelő összetett mondatban a főmondatot a *kell* képviseli, az alárendelt mondatot pedig a *fiúknak fáradtnak lenniük* főnévi igeneves kifejezés:

- (4) **kell [a fiúknak fáradtnak lenniük]**

E mondatban a főnévi igenévnek teljes értékű, számmal és személlyel bíró alanya van. Az ilyen alannal kötelező az egyeztetés; az alábbi egyeztetés nélküli változat helytelen volna. (A helytelen mondatokat * jelöli.)

(5) (Nézd, alig vonszolják magukat.) *A **fiúknak** fáradtnak kell lenni.

Egy főmondati személytelen állítmánynak is lehet más bővítménye is az igeneven kívül. Ilyenkor teljesül a PRO alany használatának feltétele. A (6a) alatti példában a *tőletek* szolgál a PRO előzményeként. A PRO alannal nem lehet egyeztetni az igenevet (l. 6b).

(6)a. Illetlenség **tőletek_i** [**PRO_i** hazamenni]
b.*Illetlenség **tőletek_i** [**PRO_i** hazamennetek]

Első példánk főmondati állítmánya, a *fontos* megenged egy részesesetű bővítményt (*valami fontos valakinek*), s ez szolgálhat az igenév PRO alanyának előzményeként. A PRO alannal természetesen nem egyezik a főnévi igenév:

(7) Fontos volna a **fiúknak_i** [**PRO_i** megjelenni az ünnepélyen]

Ugyanakkor a *fontos* mellett nem kötelező a részesesetű bővítmény (*valami fontos*). Ha hiányzik, akkor az igenév alanya nem lehet PRO; önálló, teljes értékű, hangzó (szintén részesesetben álló) alanyra van szükség. Ezzel kötelező az egyeztetés:

(8) [Fontos volna [**a fiúknak_i** megjelenniük_i az ünnepélyen]]

Az egyeztetés művelete tehát szigorúan szabályozott, kivételt nem ismerő művelet – a magyarban épp úgy, mint más nyelvekben. Az igenevek esetében tapasztalt látszólagos egyeztetési bizonytalanság egy szótári választási lehetőségéből következik: abból, hogy a *fontos* és néhány hasonló melléknév akár *-nak/-nek* ragos bővítménnyel (*valami fontos valakinek*), akár a nélkül (*valami fontos*) állhat a mondatban.

3. Az egyén grammatikájának modellálása: hipotézis, bizonyítás és cáfolat, módosított hipotézis

3.1. A bizonyítások és cáfolatok módszertana

A mai grammatikai kutatások során az egyén anyanyelvtudását, illetve annak egyes részeit modelláljuk. Olyan modelleket igyekszünk felállítani, melyekből egy-egy adott nyelvi jelenség minden lehetséges megvalósulása levezethető, helytelen változata viszont egy sem. A nyelvészeti kutatómunka ismétlődő fázisai lényegében nem különböznek attól a fázissortól, melyet Lakatos Imre az ún. informális matematikai kutatásokban kimutatott (1998). A nyelvészeti kutatás legfontosabb lépései a következők:

- (9) a. hipotézis (sejtés, kiinduló modell) felállítása;
- b. a hipotézis részhipotézisekre bontása
- c. a részhipotézisek predikcióinak ellenőrzése (azaz a nyelvben ténylegesen előforduló vagy megengedett esetekkel való összevetése)
- d. az ellenpéldák kiküszöbölése az ellenpéldák cáfolatával
- e. az ellenpéldák kiküszöbölése a hipotézis hatályának csökkentésével (az ellenpéldákat magyarázó hipotézisnek az eredeti hipotézisbe feltételként való beépítése)
- f. az új hipotézissel megcáfolt sejtés korábban elfogadott következményeinek vizsgálata
- g. az ellenpéldák új példaként való elemzése, új kutatási területek megnyitása

Ezt a módszertant egy konkrét példán: a magyar tárgyias igeragozás példáján mutatom be. Azt illusztrálom – nagyon leegyszerűsítve, informálisan, a technikai részleteket mellőzve – hogyan alakult a magyar grammatika e részmodellje az elmúlt 15 évben – elsősorban Bartos Huba (2000) és a magam kutatásai (É. Kiss 2000, 2003) nyomán.

3.2. A probléma

A hagyományos nyelvtanok legalább tíz esetét sorolják fel annak, hogy mikor kell tárgyias ragozást használnunk. Például tárgyiasan ragozzuk az igét, ha

i. a tárgy tulajdonnév:

(10) Látom/*látok Pétert.

ii. a tárgy határozott főnév

(11) Látom a fiút.

iii. a tárgy 3. személyű személyes vagy mutató névmás

(12) Látom őt/azt.

iv. a tárgy mellékmondat

(13) Látom, hogy esik az eső.

v. a tárgy birtokos szerkezet

(14) Látom egy fiú kalapját.
stb.

Az igét akkor használjuk alanyi ragozással, ha nincs tárgya (15a), ha pusztán főnévi tárgya van (15b), ha határozatlan névelős tárgya van (15c), ha számnévi vagy határozatlan/általános névmási determinánsa van – kivéve az *-ik* végűeket (15d) stb.

(15)a. Látok.

b. Kutyát látok.

c. Látok egy kutyát.

d. Látok öt/néhány/sok/minden kutyát.

Mint ahogy a matematikában plauzibilisnak tűnik az a sejtés, hogy a különféle poliéderek, például a tetraéder, a gúla, a hasáb meg a kocka esetében a csúcsok, élek és lapok száma között azonos, egyetlen képlettel leírható összefüggés áll fenn, a nyelvészetben is érdemesnek látszik megvizsgálni azt a hipotézist, hogy a tárgyias ragozás előfordulásának különböző típusaiban ugyanazon grammatikai elemek azonos, egyetlen képlettel leírható összefüggéséről van szó.

Mint Lakatos rámutat, a hipotézisek megfogalmazásában a különféle példákat gyűjtögető indukció mellett a dedukciónak is szerepe lehet. Korábbi kutatások (pl. Rebrus 2000, Bartos 2000) megállapították, hogy az ún. tárgyias igeragozás toldaléka összetett toldalék; az igét az alannyal egyeztető elem mellett egy további, az igét a tárggyal egyeztető elemet is tartalmaz. (A tárgyi és az azt követő alanyi egyeztető elem néha összeolvad, de gyakran világosan különválik – vö. *lát-já-tok*, *lát-ju-k*). A megoldandó mondattani kérdés az volt, hogy a tárgy mely tulajdonsága váltja ki az igen az egyezést (hiszen, emlékezzünk, sokféle tárgytípus esetén alanyi ragozást használunk). Bartos (2000) elméleti megfontolásból arra a következtetésre jutott, hogy a tárgyias ragozást kiváltó feltételt a tárgyi szerepű főnévi

csoport külső héján kell keresni, mert egy-egy mondatrész belseje a mondat szintű folyamatok számára, amilyen az egyeztetés is, nem hozzáférhető.

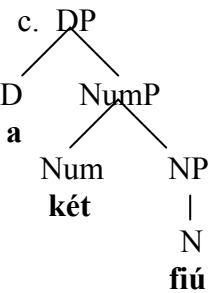
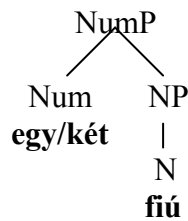
3.3. A hipotézis

A fenti megfontolások alapján Bartos azt a hipotézist fogalmazta meg, hogy az igét akkor egyeztetjük tárgyával, ha a tárgy DP kategóriájú (informálisan szólva, ha a tárgy határozott determinánssal bíró főnév, azaz Determinánsos Phrasiss). Bartos hipotézise szerint a főnévi csoportnak három szerkezeti változata van, aszerint, hogy a nominális magra (azaz, a Nominális Phrasissra, NP-re) ráépül-e a számnévi módosítót tartalmazó NumP réteg, valamint a határozott determinánst tartalmazó DP réteg:

(16)a.

b.

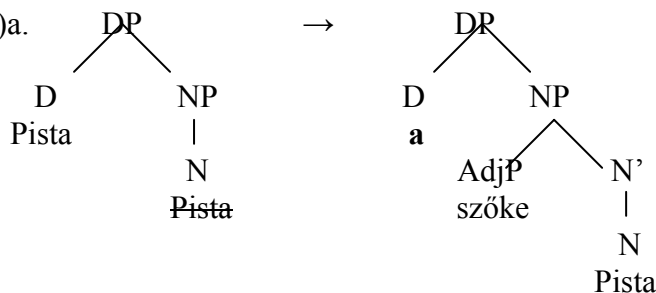
(17) Hipotézis:

Az ige akkor egyezik tárgyával, ha az DP kategóriájú.

3.4. A hipotézis részhipotézisekre való bontása

A hipotézis fenntartásához szükséges annak bizonyítása, hogy a (10)-(14) alatti esetek közül nemcsak a (11)-es mondat tárgya (*a fiút*), hanem a (10) és a (12)-(14) alattiaké is tartalmaz határozott determinánst (D-t). A hipotézist tehát külön-külön bizonyítandó részhipotézisekre kellett bontani. Néhányat ezek közül szerencsére már korábban bizonyítottak. Például a szakirodalomban több független bizonyítékot hoztak fel amellet, hogy a tulajdonnevek, valamint a személyes és a mutató névmások DP kategóriájúak. Ha nem módosítjuk őket, akkor az N pozícióból a D pozícióba mozognak. Ha viszont módosító ékelődik az N és a D pozíció közé, az megakadályozza N-ből D-be való kiemelésüket. Ekkor eredeti N pozíciójukban maradnak, és a determináns helyét névelő tölti ki:

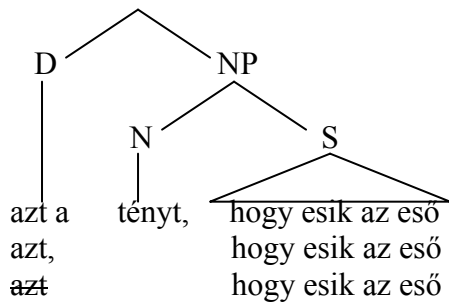
(18)a.

b. ő → a nagy ő

A tárgyi mellékmondat esetében is más összefüggésben felhozott, független érvek bizonyítják, hogy mindig egy névmás vagy egy határozott főnév bővítménye, tehát DP-be ágyazódik. Ha a rámutatószónak nevezett névmási fej nem hangzik, rejtett névmásként akkor is jelen van.

(19) DP

A rejtett névmási mutatószó meglétének bizonyítéka, hogy ha nem alany- vagy tárgyesetben áll, amikor is a vele egyező ige személyragjából is kikövetkeztethető, nem maradhat rejtve; ki kell ejteni:

- (20)a. Bízom **benne**, hogy nem esik az eső.
 b. *Bízom, hogy nem esik az eső.

Bizonyítható a határozott névelő nélküli birtokos szerkezetek határozottsága is – de ez az bizonyítás túl összetett ahhoz, hogy e helyt ismertethessem (vö. Szabolcsi 1991).

3.5. A részhipotézisek predikcióinak ellenőrzése

A részhipotéziseket úgy ellenőrizzük, hogy minél többféle, minél nagyobb számú példán megvizsgáljuk, hogy teljesülnek-e a belőlük adódó következmények. Az adott esetben arra vagyunk kíváncsiak, hogy tárgyasan ragozódik-e az ige, ha van általunk DP-ként elemzett tárgya, és tárgyatlanul ragozódik-e, ha nincs általunk DP-ként elemzett tárgya. A sok, hipotéziseinket támogató példa mellett előbb-utóbb olyan példákkal is szembesülünk, melyek 1. vagy 2. személyű névmási tárgyat tartalmaznak. Minthogy a személyes névmás elemzésünkben DP kategóriájú, tárgyasan ragozást várunk, azonban alanyi ragozást tapasztalunk:

- (21) Te látsz/*látod engem.
 Mi látunk/*látjuk titeket

3.6. Az ellenpéldák kiküszöbölése (az őket magyarázó hipotézisnek az eredeti hipotézisbe feltételként való beépítésével)

A (21) alatti – látszólag mind az adott részhipotézist cáfoló, mind a hipotézis egészét aláásó – ellenpéldát csak hosszú idő múltán sikerült kiküszöbölni egy, többek között a csukcs, kamcsatkai és korják nyelv leírása során felismert, a nyelvek egy osztályára vonatkozó összefüggés segítségével. A következőkre derült fény: a világ nyelveinek egy részében az ige az alannal és a tárggyal való egyeztetése csak akkor lehetséges, ha – leegyszerűsítve – az alany prominensebb, mint a tárgy. A szóban forgó prominencia-hierarchiát azt jellemzi, hogy a legprominensebb a mindenkor beszélő, azaz, az egyes szám 1. személy; kevésbé prominens a társalgás többi résztvevője, tehát a többes szám 1. személy és az egyes és többes szám 2. személy; és legkevésbé prominensek a nem résztvevő 3. személyek. Azaz:

- (22) én > mi, te, ti > ő, ők

Ha az alany kevésbé prominens mint a tárgy, akkor az egyeztetés kívánt feltétele nem teljesül, és a tárggyal való egyeztetés elmarad. E törvényszerűséget „az inverz egyeztetés tilalma”-nak nevezik; nyilvánvalóan ez zárja ki a tárggyal való egyeztetést a (21) alatti mondatokban is (l. É. Kiss 2003).

Korábban problémát jelentett a *látlak* igealak elemzése is. Noha ennek tárgya 2. személyű tárgy, mely korábbi tudásunk szerint nem vált ki tárgyas ragozást, a *látlak* mégis tartalmaz a tárgyra utaló egyeztető morfémát, de ez nem a várt *-ja/-je* morféma vagy annak alakmódosulása, hanem az *-l*. Az itt felvázolt részhipotézis keretében a *-lak/-lek* is megtalálja rendszerbeli helyét. Míg a *-ja/-je* és alakváltozatai a 3. személyű tárggyal való egyeztetés ragjai, a *-lak/-lek -l-je* a 2. személyű tárggyal való egyeztetés toldaléka. A fentiek fényében 2. személyű tárggyal természetesen csak akkor egyeztethetünk, ha az alany nála prominensebb, azaz egyes szám 1. személyű. Azaz:

(22) Módosított hipotézis

Az ige akkor egyezik tárgyával, ha az DP kategóriájú, és nem prominensebb az alannál.

A fenti gondolatmenet során pontosan a a folyamat ment végbe, amit Lakatos „a megcáfolt lemma beépítése a hipotézisbe” néven azonosított. Annak a hipotézisnek a bizonyításához, miszerint az ige akkor és csak akkor egyezik tárgyával, ha az DP kategóriájú, felhasználtuk azt az adott jelenségtől függetlenül felállított sejtést, hogy a személyes névmás mindig DP. E részsejtést cáfolni látszott az a tény, hogy 1. és 2. személyű névmási tárggyal nem egyeztetjük az igt. Kiderült azonban, hogy 3. személyű alany és 1. és 2. személyű tárgy esetén az ige–tárgy egyeztetésnek egy korábban fel nem ismert feltétele hiányzik: ige–tárgy egyeztetésre csak akkor kerülhet sor, ha a tárgy nem előzi meg az alanyt egy adott prominencia-hierarchiában. E felismerés a látszólag idioszinkratikus *-lak/-lek* toldaléknak az egyeztetési rendszerbe való beillesztését is lehetővé tette.

3.7. *Az új hipotézissel megcáfolt sejtés korábban elfogadott következményeinek vizsgálata*
Bartos hipotézise átfőrmálta a főnévi csoport általános szerkezetével kapcsolatos felfogást is. Korábban Szabolcsi (1991) azt a nézetet képviselte, hogy a határozott és a határozatlan főnévi csoportok egyaránt DP kategóriájúak; a (határozott vagy határozatlan) determináns szolgál a főnévi csoportok mondatba ágyazására, argumentummá tételére. Ennek a hipotézisnek voltak jó következményei – például az a tény, hogy megszólításként, ún. vokatívusként, mondaton kívül sem határozott, sem határozatlan főnévi csoport nem használható, hiszen mind a kettő tartalmaz a főnévi kifejezés mondatba ágyazására szolgáló D-t (determinánst) - vö.

(23)a. Hé, kislány!

b.*Hé, a kislány!

c.*Hé, egy kislány!

Szabolcsi hipotézisének elvetésével e tényekre új magyarázatot kellett találni.

3.8. *Az ellenpéldák új példaként való elemzése, új kutatási területek megnyitása*

Ha kellőképpen bizonyítottunk látjuk mind kiinduló hipotézisünket, miszerint az ige akkor egyezik tárgyával, ha az DP kategóriájú, mind azt (az itt nem tárgyal) részhipotézist, miszerint a birtokos szerkezet DP kategóriájú, megpróbálhatunk hipotézist felállítani például arra nézve, hogy miért választható a tárgyas ragozás az alábbi példapárban:

(24)a. Lisztnek is fedeztek fel elveszett kéziratait a levéltárban.

b. Lisztnek is fedezték fel elveszett kéziratait a levéltárban.

E mondatpár elemzése azonban már nem a tárgyas ragozásról, hanem a birtokos szerkezetről ígér további információkat. A legvalószínűbb hipotézisnek az látszik, hogy a *Lisztnek...kéziratait* mind birtokos szerkezetként értelmezhető (l. Szabolcsi 1991), mind két

önálló összetevőként. Az előbbi esetben természetesen DP-t alkot, és tárgyas ragozást vált ki. Az utóbbi esetben a névelő nélküli *kéziratait* szerepel tárgyként, mellyel az ige nem egyezik. E hipotézis ellenőrzéséhez ismét kezdődhet a (9) alatti műveletsor: a hipotézis részhipotézisekre bontása, ellenpéldák keresése és így tovább.

4. Összefoglalás

Előadásomban azt kívántam bemutatni, hogy a modern grammatikai kutatások tárgya az egyén genetikailag, biológiailag determinált anyanyelvtudása. Az egyén anyanyelvtudását, grammatikáját univerzális törvények szabályozzák. A modern grammatikai kutatásokban lényegében ugyanazt a kísérletező, modellépítő, a modelleket bizonyításokkal, cáfolatokkal állandóan módosító, újraépítő, finomító módszert alkalmazzuk, mely a természettudományos kutatásokra jellemző, s melyet Lakatos Imre a matematikában is kimutatott.

Hivatkozások

- Bartos Huba (2000) 'Az inflexiós jelenségek szintaktikai háttere'. In: Kiefer F. (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 653-761.
- Dalmi Gréte (1994) Hungarian infinitival constructions. MA disszertáció, University of Sydney.
- É. Kiss Katalin (2000) 'The Hungarian NP is like the English NP'. In: Alberti G.- Kenesei I. (szerk.) *Approaches to Hungarian VII*. JATEPress, Szeged, 119-150.
- É. Kiss Katalin (2001) 'A főnévi igenév személyragozásának kérdéseiről'. In: Bakró-Nagy M. - Bánréti Z. - É. Kiss K. (szerk.) *Újabb tanulmányok a strukturális magyar nyelvtan és a nyelvtörténet köréből*. Osiris, Budapest, 42-58.
- É. Kiss Katalin (2003) 'A szibériai kapcsolat - avagy miért nem tárgyasan ragozzuk az igét 1. és 2. személyű tárgy esetén. *Magyar Nyelvjárások 41*.
- Gazzaniga (2000)**
- Gopnik M. és M. B. Crago (1991) 'Familiar aggregation of a developmental language disorder', *Cognition* 39, 1-50.
- Lakatos Imre (1976/1998) *Bizonyítások és cáfolatok*. Typotex Kft, Budapest.
- Rebrus Péter (2000) 'Morfofonológiai jelenségek'. In: Kiefer F. (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 763-948.
- Saussure, Ferdinand de (1916/1967) *Bevezetés az általános nyelvészetbe*. Gondolat, Budapest.
- Szabolcsi Anna (1991) *A birtokos szerkezet és az egzisztenciális mondat*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Tóth Ildikó (2000) Inflected infinitives in Hungarian. PhD disszertáció, Tilburgi Egyetem.